

ЭТНАКУЛЬТУРНАЕ Выхаванне як сістэма

да 15-годдзя фальклорнага гурта "Берагіня"

У XXI стагоддзі стала відавочна, што без традыцыйнай культуры грамадства мае даволі хістка перспектывы. У канцэптуальным разуменні традыцыя – набор глыбінных узораў гарманічнага светаўспрымання*, якія зашыфраваны ў пэўных формах камунікацыі (аносін): мове, танцах, спевах, каляндарных і сямейных рытуалах. Далучэнне да традыцыі пачынаецца праз сацыялізацыю, частка якой – адукацыя. Апошняя існуе як фармальная (праз спецыяльна арганізаваны навучальны працэс: *урокі, дыспуты, семінары, лекцыі*) і нефармальная (у айчынным навучэнні – *выхаваўчы працэс: гульні, размовы, сумесная праца, адначынак*). Набыццё пісьменнасці – толькі частка адукацыі, якую паслядоўна глабалізавала навукова-тэхнічная рэвалюцыя. Увагу пісьменнасць не сінонім адукацыі, а яе "цывілізацыйны складнік". У традыцыйных умовах адукацыя (у шырокім сэнсе – як набыццё грамадска карысных ведаў, умесняў і навыкаў) адбываецца сама па сабе. Ва ўрбаністычных умовах сучаснай Еўропы і Азіі – праз набыццё пісьменнасці і так званае этнакультурнае выхаванне.

Этнакультурнае выхаванне адукацыйныя цэнтры – рэалія Расіі і Балтыі пачынаючы з другой паловы 1990-х гг. Такія ўстановы выкарыстоўваюць канцэптуальна распрацаваныя праграмы і метадыкі навучання, адаптаваныя да мясцовых умоў. На Беларусі падобная з'ява – хутчэй выключэнне, чым правіла, аднак яна мае месца і ў вялікай ступені звязана з дзейнасцю этнахарэографа, педагога і прадзюсара Міколы Козенкі.

Адзін з першых досведаў лакальнага сістэмнага этнакультурнага выхавання на Беларусі спецыялісты назіраюць з 1996 г. у фальклорным гурце "Берагіня" дзяржаўнай установы адукацыі "Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад – сярэдняя школа Барысаўскага раёна". Да стварэння гэтага калектыву непасрэднае дачыненне мае М. Козенка, аднак значную частку складанай працы па забеспячэнні бліскачага шляху гэтага гурта выконвае яго нязменны лідар і музычны кіраўнік, канцэртмайстар, майстар па касцюме, спявачка Антаніна Анатольеўна Абрамовіч. Калі ўлічыць, што "Берагіня" была піянерам сярод беларускіх дзіцячых фальклорна-этнаграфічных гуртоў, сапраўдную вартасць адкрыццяў гэтай нешматслоўнай, заў-

сёды пунктуальнай, дакладнай і прынцыповай у ацэнках і, разам з тым, харызматычнай і абаяльнай жанчыны цяжка не адзначыць. Гэта тычыцца і арыгінальных напрацовак па інавацыйнай метадыцы этнакультурнага выхавання, і шматлікіх удалых знаходак у творчасці, і ґрунтоўнага навуковага даследавання па традыцыйным вяселлі.

Кіраўнік "Берагіні" Антаніна Абрамовіч была адной з першых сярод педагогаў Беларусі, якія ў 1990-я гг. пачалі адраджаць з'яву аўтаhtonнай традыцыйнай культуры, згрупаваныя вакол мясцовага традыцыйнага і побытавага танца. З дапамогай спецыялістаў у галіне фальклору пад кіраўніцтвам М. Козенкі была распрацавана сістэма паступовага, але трывалага далучэння асобы дзіцяці да мясцовай традыцыйнай культуры. Наладжаная з непасрэдным удзелам Антаніны Анатольеўны краязнаўчая дзейнасць, даследаванні мясцовай гісторыі і культурных традыцый праз вывучэнне ўласнага радаводу, правядзенне фальклорна-этнаграфічных экспедыцый дапамагалі мётчанскім настаўнікам і іх вучням у арганізацыі навучальнага працэсу. Рэпрэзентатыўны бок этнакультурнага выхавання па мётчанску фармальна рэалізаваўся ў выглядзе дзейнасці школьнага дзіцячага фальклорнага гурта "Берагіня", а таксама ў імпрэзах фестывалю "Мядоцкі край і яго таленты". Але ж гэта – толькі самая заўважная частка вялікай работы, мэтанакіравана і рупліва наладжанай А. Абрамовіч пры падтрымцы настаўнікаў-аднадумцаў, вучняў і іх бацькоў, мясцовых улад, навукоўцаў. Першапачаткова мэтай гэтай дзейнасці была абрана трансляцыя багатай мясцовай фальклорнай традыцыі ў вусна-паэтычнай творчасці (абрады і звычкі), музыцы (інструментальнае выкананне, традыцыйны побытавы танец, спеўныя жанры), матэрыяльнай культуры (народнае адзенне, дэкаратыўна-прыкладная творчасць). Мэта вызначыла пачатковы этап дзейнасці – ґрунтоўнае вывучэнне ўласнай традыцыі. У свой час былі зафіксаваны і прааналізаваны музыка побытавых танцаў, элементы традыцыйнай харэаграфіі, спеваў, даследаваны традыцыйны касцюм.

Асаблівае значэнне мётчанскага досведу, досведу "Берагіні" ў тым, што этнаграфічныя матэрыялы не былі адпраўлены ў пыл архіваў. Педагогі-энтузіясты далі ім новае жыццё ў творчасці дзяцей – новай генерацыі мётчанцаў, якія прыходзяць на змену носбітам традыцыі. Гэта сведчыць пра высокі інтэлектуальны і прафесійны ўзровень заснавальнікаў праекта, настаўнікаў і

* У традыцыйным грамадстве чалавек існуе з мінімальнымі псіхалагічнымі і побытавымі канфліктамі з навакольным.

выхавацеляў з Мётчы, іх добрае разуменне камунікацыйных інтэнцый (ператварэння стратэгіі ў практыку) этнакультурнага выхавання, што знайшло ўвасабленне ў далучэнні да традыцыі, якое ў мётчанскім выпадку стала моцным унёскам у сацыялізацыю асобы дзіцяці.

Вучні Мётчанскай школы ўласнымі рукамі, часам з дапамогай бацькоў, пашылі і вышылі кашулі, спадніцы, сплялі каляровыя паясы, салямяныя брылі. Мясцовыя ўзоры мастацкай традыцыі сістэматычна выкарыстоўваюцца на ўроках рытмікі, спеваў і музыкі. Традыцыйныя побытавыя танцы "Лявоніха", "Мяцеліца", "Кракавяк", "Падэспань", "Нарэчанька", "Матлёт", "Субота", "Полька-бабачка" ў выкананні "Берагіні" атрымалі прызнанне спецыялістаў і прадстаўнічых журы на Міжнародным фестывалі харэаграфіі "Сожскі карагод" у Гомелі, фестывалях фальклорнага мастацтва "Берагіня" ў г. п. Акцябрскі*, IV Рэспубліканскім фестывалі народнай харэаграфіі "Беларуская полька" ў г. Чарэрску, у час гастролёў калектыву ў Францыі.

Знаёмства з мастацкай традыцыяй у Мётчанскай школе выходзіла за межы школьнага навучання. З падачы навукоўцаў многія прыёмы выканання танцаў, спеваў і ігры пераймаліся ад старэйшых генерацый мётчанцаў у жывых, нефармалізаваных зносінах. Такое азнаямленне з традыцыяй, этнакультурай праз так званае ўключанае назіранне з'яўляецца асновай ґрунтоўнага даследавання жыцця супольнасці ў сусветна вядомых адгалінаваннях грамадазнаўства, напрыклад культурнай антрапалогіі.

Дзеці знаходзяць традыцыі месца ў сваім паўсядзённым існаванні, не вытучаюць звыклых формы паводзін, абумоўленыя школьнымі адукацыйнымі і выхаваннем, з жыцця, імправізуюць, з'яўляюцца стварцамі фальклорных узораў, якія выконваюць. Так сябе могуць паводзіць толькі сапраўдныя носьбіты самабытнай культуры. Не падзяляючы жыццёвую прастору на "сцэну" і "побыт", удзельнікі "Берагіні" не здымаюць народныя строі пасля сцэнічных выступленняў, яны пачынаюць танчыць у час арганізацый-

Выступленне фальклорнага гурта "Берагіня".

ных збораў: перад афіцыйнымі імпрэзамі, уздоўж крэслаў у час танцавальных конкурсаў. Традыцыйная культура для іх робіцца сродкам камунікацыі, зносі паміж сабой і з наваколлем. Такім чынам, традыцыя была вернута яе функцыянальнасць на новым этапе развіцця соцыуму. Яна самым непасрэдным чынам уведзена ў працэсы сацыялізацыі асобы вучняў, калі дзеці далучаюцца да сацыяльных роляў, што засвойваюць ад бацькоў: стандарты паводзін у час абрадаў, зносі са старэйшымі, паміж мужчынскай і жаночай часткамі супольнасці пры выкананні танцаў і спеваў, сумеснай творчай працы.

Сёння гурт "Берагіня" Мётчанскай школы пад кіраўніцтвам Антаніны Абрамовіч і Міколы Козенкі – класічны прыклад фальклорна-этнаграфічнага калектыву з дзіцячага асяродку. Гэта сапраўдныя эксклюзіў для сучаснай Беларусі і Усходняй Еўропы. "Берагіня" была адной з першых і за 15 гадоў творчай дзейнасці дамаглася многага: фальклорна-этнаграфічная спецыфіка выступленняў заўжды вытрымана, рэпертуар пераняты ад мясцовых носьбітаў традыцыі, строі адноўлены па аўтэнтычных узорах свайго мікрарэгіёну. У паводзінах удзельнікаў на сцэне і па-за ёй адразу вылучаецца арганічнасць і комплекснасць далучанасці дзяцей да культуры ўласнага народа.

Шматгадовы досвед фальклорнага гурта "Берагіня" сёння неабходна патулярызаваць і шырока ўкараняць у дзейнасць устаноў сацыякультурнай сферы Беларусі.

* Фестываль "Берагіня" у г. п. Акцябрскі на Гомельшчыне – сур'ёзны доказ таму, што этнакультурнае выхаванне (а ўзнікае мётчанскай мадэлі і іншых падыходаў) можа стаць сістэмным і плённым. З 1999 г. да 2010 г. аргкамітэтам (дырэктар С. Берасоўская, мастацкі кіраўнік М. Козенка) праведзена 5 фестываляў, у якіх перыядычна бяруць удзел творчыя калектывы з усіх рэгіёнаў Беларусі.

Вячаслаў КАЛАЦЭЙ,
кандыдат культуралогіі,
загадчык кафедры этналогіі і фальклору
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
культуры і мастацтваў.
Аўтар ахвяруе ганарар на развіццё часопіса.